

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXVI. Č. 2

MÁJ—AUGUST 2017

NEPREDAJNÉ

OBSAH

EDITORIÁL

Štefan Hrivňák	Pár slov o nádeji	/04
----------------	-------------------	-----

OZNAMY

	Výzva na zasielanie nominácií na kandidátku SSA	/06
	Výzva na zaplatenie členského príspevku	/06
	Cyklos o slovenskom archívnictve v Brne	/06
	Biografický slovník slovenských archívárov a ochrana osobných údajov	/07

VÝBOR(N)OVINY

	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archívárov z 20. apríla 2017 v Bratislave	/08
	Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archívárov z 23. mája 2017 v Martine	/09

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV V ROKU 2015 (I. ČASŤ)

/10

NOVINKY Z ICA

Marta Švolíková	Vzdelávací projekt Historického archívu Európskej únie	/17
-----------------	--	-----

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY

Mária Mrižová	Aktuálne dianie v slovenskom archívnictve	/18
Vladimír Wolfshörndl	Aproximácia periodizácie a chronologizácie v archívnej vede a v archívnej praxi: pokus o syntézu (I. časť)	/22
Myroslav Voloshchuk	Archívna práca na Ukrajine (história, štruktúra inštitúcií, pracovné podmienky): vybrané aspekty	/27

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

Martina Orosová	Stretnutie špecializovaných archívov v Liptovskom Mikuláši	/31
Martina Šlampová	Stretnutie k 500. výročiu reformácie v Poprade a ocenenie pamätnou medailou	/33
Henrieta Žažová	V každej vede je poezie...	/34
Mária Grófová – Marta Švolíková	17. celoštátna archívna konferencia v Liberci	/39
Silvia Haladová	Vedecká konferencia Reformácia a jej dôsledky na Slovensku	/46
Jana Košťalová	O jednom komornom podujatí v Trnave	/49
Lenka Krnáčová – Zuzana Hasáková	XXI. archívne dni v SR v Martine	/50
Michaela Weinštuková	Písané obrazom. Nová výstava v Slovenskom národnom archíve	/53
Judita Szekeresová Kováčsová	Deň otvorených dverí v Archíve v Šali	/55
Veronika Pauková	Chute a vône minulosti v Štátnom archíve v Trnave	/56
Tina Tvrdoňová	Deň otvorených dverí v Archíve mesta Bratislavy a vedecký seminár	/58
	Korunovačné slávnosti a ich význam v dejinách – tradície, ceremónie, rituály	/58
Tina Tvrdoňová	Vitam et Sanguinem. Mária Terézia a Uhorsko 1740 – 1780	/60
Ján Valo	Konferencia Mesto a jeho historická krajina	/64
Monika Péková	Informácia o výsledkoch rokovania zástupcov Katedry archívnictva a PVH Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a odboru archívov a registratúr	/65

DISKUSIA

Mária Nováková	Ad: Čo sa stalo so Slovenskou archivistikou...	/66
Odbor archívov a registratúr SVS MV SR	Skreslené údaje pre médiá: úmysel či nevedomosť?	/66

DVE OTÁZKY PRE...

Henrieta Žažová	Vyhodnotenie anonymných dotazníkov	/70
-----------------	------------------------------------	-----

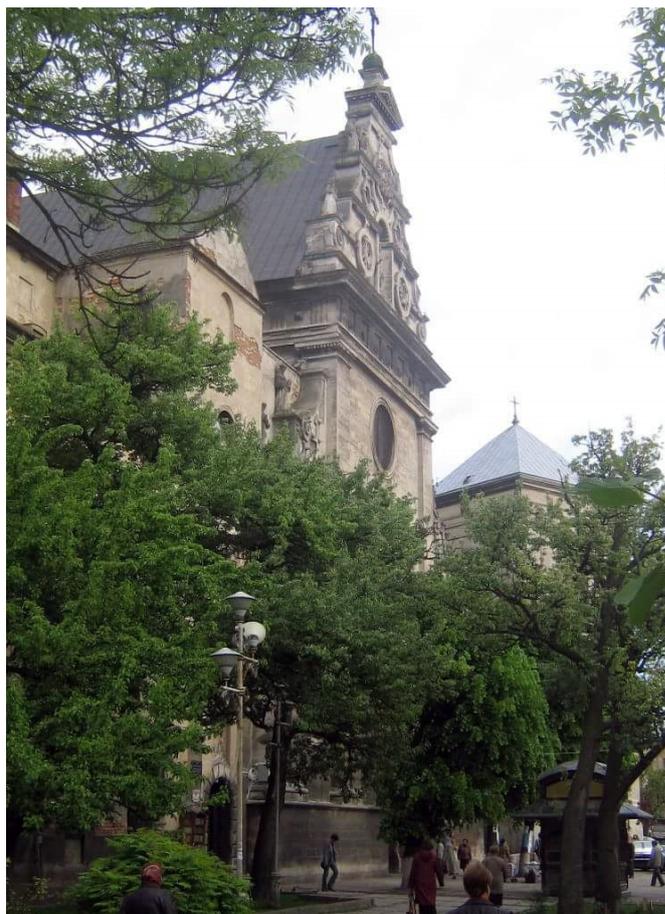
ARCHÍVNA PRÁCA NA UKRAJINE (HISTÓRIA, ŠTRUKTÚRA INŠTITÚCIÍ, PRACOVNÉ PODMIENKY): VYBRANÉ ASPEKTY

Formovanie archívov na území súčasnej Ukrajiny má svoj pôvod už v časoch stredoveku, a to vďaka nepretržitej práci kniežacích a cirkevných kancelárií, kláštorných skriptórií, súkromných archívov šľachticov či mešťanov, ktoré boli neprestajne napĺňané písomným materiálom. Od 14. storočia sa však mnohé dokumenty začali dostávať do hlavných miest iných štátov a dynastií, ktoré získali kontrolu nad krajinami Rurikovcov (súčasnou Ukrajinou), menovite do Uhorska, Poľska, Litvy a Krymského chanátu; od 17. storočia do Moskvy (neskoršie Ruska) a Turecka; od konca 18. storočia do Rakúska, Rakúsko-Uhorska, Rumunska a inde. Od 18. storočia sa začali rozširovať základy archívov ukrajinskej diaspóry v Európe, Severnej a Južnej Amerike či Austrálii, ktorá sa od tretej štvrtiny 19. storočia neustále zväčšovala. Veľká časť dokumentov k ukrajinským dejinám sa preto do dnešných dní nachádza v nespracovanej podobe v zahraničí. V dôsledku tohto bol osud formovania archívnictva v rozličných častiach súčasnej Ukrajiny rôzny.

Prvým, skutočne štátnym orgánom archívnej správy na Ukrajine bolo Knižnično-archívne oddelenie Odboru umenia Generálneho sekretariátu školstva na čele s Michailom Hruševským v období Centrálnej Rady, ktoré existovalo od decembra 1917 do apríla 1918. Popri „ochrane archívneho dedičstva“ v zložitých podmienkach Ukrajinskej revolúcie v rokoch 1917 – 1923 oddelenie vypracovalo hlavné ciele budúcej archívnej reformy, a to: zriadenie Národného archívu, rozšírenie prístupu k archívnym údajom, široký vydavateľský program, vytvorenie archeografickej komisie, prinavrátenie ukrajinských dokumentov z ruských archívov. V čase Hajtmanátu bolo v apríli 1918 zriadené Archívno-bibliograficko-knižničné oddelenie Hlavného úradu pre umenie a národnú kultúru Ministerstva školstva Ukrajinského štátu. Na jeho čele stál od apríla 1918 do januára 1919 Vadim Modzalevsky. Oddelenie sa primárne usilovalo o legislatívnu konsolidáciu štátneho vlastníctva archívnych dokumentov, centralizáciu archívnej činnosti, zriadenie Národného archívu Ukrajinského štátu s podriadenými archívmi a archívnymi komisiami, ktoré by pôsobili pri profesionálnych vzdelávacích inštitúciách. Oddelenie spolupracovalo na zriaďovaní Národného archívu,

a popri ňom aj Archeografickej komisie, s Archeologickým inštitútom. Ten mal pre ukrajinské archívne inštitúcie zabezpečiť kvalifikovaných pracovníkov. V druhej polovici roku 1919 bola do čela archívnych inštitúcií ustanovená Archívna komisia Ministerstva školstva Direktoriátu Ukrajinskej ľudovej republiky.

V tom čase, na pozadí Ukrajinskej revolúcie, vznikol v Charkove v januári 1919 prvý sovietsky štátny orgán archívnej správy, a to Archívno-knižničná sekcia pod vedením Viktora Barvinského.

Historická budova Centrálneho štátneho historického archívu v Ľvove

Tá organizovala a centralizovala archívnu prácu, evidovala a účelne distribuovala dokumenty medzi archívy; zbierala informácie o dokumentoch ukrajinskej proveniencie v zahraničných archívoch; kontrolovala výber dokumentov na trvalé uskladnenie; popularizovala archívnu prácu; pripravovala odborných pracovníkov. V júli 1919 bola založená Hlavná správa archívov, podriadená neškolskému oddeleniu Ľudového komisariátu školstva Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky (USSR).

Pre náležité ocenenie historickej hodnoty jednotlivých archívov a archívnych dokumentov, sys-

tematizácie využitia a zabezpečenia konzervácie pôsobila od februára 1920 do augusta 1921 pri Celoukrajinskom revolučnom výbore Špeciálna archívna komisia. V septembri 1921 vznikla Hlavná archívna správa pri Ľudovom komisariáte školstva USSR na čele s Nikolajom Skrypnikom. Jej hlavnými úlohami boli súpis, usporiadanie a ochrana archívnych dokumentov, vyčlenenie dokumentov nepodliehajúcich archivovaniu a ich následné predať štátnym podnikom spracúvajúcim papier a poskytovanie potvrdení inštitúciám a fyzickým osobám. V období od januára do júla 1922 vznikli aj miestne archívne inštitúcie – provinčné archívne správy.

Vstup do Centrálného štátneho historického archívu v Ľvove

Vážnou etapou budovania archívnej správy bolo vytvorenie Centrálnnej archívnej správy v januári 1923, ktorá bola podriadená Celoukrajinskému centrálnemu výkonnému výboru. Hlavné ciele Ukrajinského centrálného archívu spočívali v celkovom riadení archívnej práce, organizovaní archívnych zložiek aktuálnej agendy v inštitúciách USSR, koncentrácii archívnych dokumentov v podriadených inštitúciách a vo vedeckej klasifikácii. Ukrajinský centrálny archív mal dve oddelenia: archívnické

a sekretariát. Podliehali mu centrálnne historické archívy v Charkove a Kyjeve, Centrálny archív revolúcie v Charkove a od roku 1924 aj Kyjevský centrálny archív starých dokumentov. Pri gubarchoch boli zriadené guvernantské historické archívy (gubistarchy).

Nové zmeny prišli v roku 1928, keď za účelom koncentrácie dokumentov z bývalých guvernantských úradov vzniklo 5 krajských historických archívov, a to v Charkove, Poltave, Černigove, Dnepropetrovsku a Odese. Centrálna archívna správa USSR odvtedy pozostávala z dvoch oddelení: administratívno-organizačného a archívnického. V roku 1932, v spojitosti s rušením okresov (okruhov) a vznikom oblastí, bola vykonaná nová reorganizácia siete archívnych inštitúcií. Bolo zriadených sedem oblastných archívnych správ, ktoré riadili činnosť siedmich oblastných historických archívov, ako aj štátnych historických archívov v mestách, patriacich do jednotlivých oblastí. Nižšia sieť archívnych inštitúcií pozostávala z oblastných a obvodných (rajónnych) archívov. V Charkove sídlili Celoukrajinský centrálny štátny archív, Centrálny historický archív, Centrálny archív práce (uchovávali dokumenty verejných a odborových organizácií), Centrálny archív revolúcie, Družstevný centrálny archív, Celoukrajinský centrálny archív fotografií; v Kyjeve sa nachádzal Celoukrajinský vojensko-historický archív. Západné ukrajinské územia patrili v tom čase Druhej poľskej republike, Československu a Rumunsku.

V apríli 1938 boli uznesením vlády Zväzu sovietskych socialistických republík (ZSSR) správa archívov, ako aj sieť archívnych inštitúcií postúpené Ľudovému komisariátu vnútra (NKVD) ZSSR. Archívne inštitúcie zväzových republík boli podriadené Hlavnej archívnej správe NKVD ZSSR. V marci 1939 archívne inštitúcie Ukrajiny prešli pod právomoc NKVD ZSSR a následne, v marci 1940, bola Centrálna archívna správa USSR reorganizovaná na oddelenie NKVD USSR a oblastné archívne inštitúcie na archívne oddelenia UNKVD. V júni 1941 bolo Archívne oddelenie NKVD USSR transformované na Archívnu správu NKVD USSR a v októbri 1941 na Správu štátnych archívov NKVD USSR. V rokoch 1941 – 1943, teda v čase sovietsko-nemeckej vojny, bola správa evakuovaná do mesta Zlatoust. Od roku 1944 sieť archívnych inštitúcií pozostávala z Centrálného štátneho archívu Októbrovej revolúcie, Centrálného štátneho historického archívu, Centrálného štátneho archívu fono-foto-kinematografických dokumentov a ich troch pobočiek, 24 oblastných

archívov s 8 pobočkami a tiež z mestských a obvodných (rajónnych) archívov. V rokoch 1947 – 1960 bola štátnym orgánom správy archívov tzv. Správa štátnych archívov Ministerstva vnútra USSR; v rokoch 1960 – 1974 to bola Archívna správa pri Rade ministrov USSR. V apríli 1974 rozhodnutím Rady ministrov USSR bola Archívna správa transformovaná na Hlavnú archívnu správu pri Rade ministrov USSR. V povojnovom období vzniklo na Ukrajine množstvo archívov na podklade inštitúcií pripojených západoukrajinských území. Najväčším spomedzi nich, a vôbec v celej strednej Európe, bol Centrálny štátny historický archív v meste Ľvov.

Počiatky jeho formovania siahajú až do polovice 13. storočia, teda ku vzniku samotného mesta Ľvov. Dva požiare v rokoch 1256 a 1381 zničili časť najstarších dokumentov, ale neskôr sa archív magistrátu stal základom Mestského archívu, ktorý pretrval do začiatku 20. storočia. V roku 1891 Ľvovský magistrát uskutočnil reorganizáciu Mestského archívu, ktorý bol premenovaný na Archív starých dokumentov mesta Ľvov. Bol považovaný za samostatné oddelenie magistrátu a podliehal Prezídium mesta. Prvým dlhodobo zamestnaným archivárom sa v ňom stal Alexander Čolovskij. V novembri 1939 na podklade tohto archívu – Štátneho archívu mesta Ľvov a tiež niekoľkých menších archívov – vznikol Centrálny štátny historický archív. Ten mal byť síce 24. júna 1941 začlenený do Pobočky Centrálného štátneho historického archívu USSR, z dôvodu vypuknutia Veľkej vlasteneckej vojny to však nebolo zrealizované. V období nemeckej okupácie, v rokoch 1941 – 1944, archív fungoval pod názvom Archív mesta Ľvov a bol podriadený archívnej správe Generálneho gouvernementu v Krakove. V roku 1958 bol začlenený do Centrálného štátneho historického archívu USSR v Ľvove a podriadený Archívnej správe USSR. Po roku 1991 sa jeho status zmenil s ohľadom na ukrajinské štátne orgány.

Obnovenie samostatnosti Ukrajiny 24. augusta 1991 vnieslo viaceré korekcie do subordinácie, ako aj do počtu archívnych inštitúcií. Súčasná sieť ukrajinských štátnych archívov zahŕňa 2 432 inštitúcií. Z nich je 9 centrálnych štátnych archívov, 4 vedecko-výskumné a iné centrálné štátne archívne inštitúcie, 24 štátnych oblastných archívov, Štátny archív mesta Kyjev, 474 archívnych oddelení obvodných (rajónnych) štátnych administrácií, 159 archívnych oddelení mestských rád, 13 odborových archívov a 1 748 pracovných archívov, zriadených pri mestských, obvodných (rajón-

ných), obecných a miestnych radách. Z celkového množstva pracovných archívov má 311 status právnickej osoby. V Autonómnej republike Krym pôsobia: Štátny archív v Autonómnej republike Krym, Štátny archív mesta Sevastopol', 14 archívnych oddelení oblastných štátnych administrácií, 11 archívnych oddelení mestských rád a 208 pracovných archívov. Spomedzi najväčších a najdôležitejších archívov Ukrajiny uvádzame:

- Centrálny štátny archív orgánov ústrednej štátnej správy Ukrajiny – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України);
- Centrálny štátny archív občianskych združení Ukrajiny – Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України);
- Centrálny štátny historický archív Ukrajiny, Kyjev – Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України);
- Centrálny štátny historický archív Ukrajiny, Ľvov – Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України);
- Centrálny štátny kino-foto-fonografický archív Ukrajiny G. S. Pšeničného – Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України);
- Centrálny štátny vedecko-technický archív Ukrajiny – Центральний державний науково-технічний архів України (ЦДНТА України);
- Centrálny štátny archívne múzeum literatúry a umenia Ukrajiny – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України);
- Centrálny štátny archív zahraničnej ukrajistiky – Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗУ);
- Centrálny štátny elektronický archív Ukrajiny, Kyjev – Центральний державний електронний архів України, м. Київ (ЦДЕА України);
- Centrálny vedecko-výskumný inštitút archivistiky a dokumentaristiky – Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства;
- Vedecko-informačná knižnica centrálnych štátnych archívov Ukrajiny – Науково-до-

відкова бібліотека центральних державних архівів України;

- Štátne centrum ochrany dokumentov – Державний центр збереження документів НАФ;
- Riaditeľstvo prevádzkovania komplexu výstavby centrálnych štátnych archívov – Дирекція з експлуатації комплексу споруд центральних державних архівів;
- Centrálna účtáreň – Централізована бухгалтерія;
- Štátny archív v Autonómnej republike Krym – Державний архів в Автономній Республіці Крим;
- 24 štátnych archívov oblastí – 24 державних архівів областей;
- štátne archívy miest Kyjeva a Sevastopoľu – державні архіви міст Києва і Севастополя;
- 487 archívnych oddelení obvodnej štátnej administrácie – 487 архівних відділів райдержадміністрацій;
- 153 archívnych oddelení mestských rád – 153 архівних відділів міських рад.

Celkový počet pracovníkov v týchto archívnych inštitúciách je viac ako 3 000 osôb. Podmienky práce v archívoch závisia od povahy dokumentov, ktoré bádateľ požaduje. Na prehľadnenie práce vlastní každý z archívov príručky – katalógy, ktoré popisujú problematiku fondov, dokumentov, archívnych jednotiek. Archívy majú vlastné

kartotéky a ich digitálne verzie. Časť archívnych materiálov zostáva utajená a je prístupná jedine so špeciálnym povolením od Bezpečnostnej služby Ukrajiny. Bežný bádateľ pre prácu s materiálmi, ktoré nie sú klasifikované stupňom utajenia, vo väčšine archívov, no najmä centrálnych, potrebuje špeciálne povolenie – vyznamenanie obsahujúce žiadosť o povolenie pracovať s týmito dokumentmi. Takéto povolenie sa väčšinou vydáva na rok a následne môže byť predĺžené. Špecifikom ukrajinských archívov je, že staršie dokumenty sa nenachádzajú v jednotlivých štátnych oblastných archívoch, ale v centrálnych štátnych archívoch významných miest, napríklad Kyjeva a Ľvova, alebo v rukopisných fondoch významných vedeckých knižníc, napr. Knižnice Vladimíra Vernadskeho v Kyjeve alebo Knižnice Vasila Stefanika v Ľvove. Spomedzi najstarších dokumentov, nachádzajúcich sa v ukrajinských archívnych fondoch, spomeňme niekoľko sumerských hlinených tabuliek, písaných klinovým písmom, uchovávaných v oddelení rukopisov Vernadskeho národnej knižnice.

Väčšinu dokumentov si je potrebné objednávať vopred a v časovom predstihu. Vybavenie objednávky často trvá aj dva týždne, čo vytvára vážny diskomfort pre bádateľov. Taktiež otváracie hodiny archívu neprevyšujú 6 – 7 hodín denne, počas 4 – 5 dní za týždeň, s každodennou obedovou prestávkou približne medzi 13:00 – 14:00 hodinou. Archívy zvyknú ponúkať možnosť za poplatok si objednať správu – rešerš (stručnú informáciu o prameňoch ku konkrétnej téme), alebo si vyhotoviť (či objednať) fotokópiu, sken a podobné služby. Cena takýchto služieb sa pohybuje v závislosti od veku do-

kumentu, množstva kópií či fotografií (veľkosti skenu), ich kvality atď. V porovnaní s európskymi štandardami a kúpyschopnosťou obyvateľov Ukrajiny sa však jedná o vysoké ceny. Používanie vlastného fotoaparátu nemusí byť umožnené vždy a za každých okolností. Vedenia archívov často obhajujú svoje cenníky nedostatkom náležitého financovania zo strany štátu a teda, že prostriedky získané týmto spôsobom sú nevyhnutné pre pokrytie základných potrieb archívov.

Myroslav Voloshchuk
Ivano-Frankivsk, Ukrajina

Centrálny štátny historický archív v Kyjeve